

WILLIAM AMES BIJ PETRUS VAN MASTRICHT

INZAKE DE GEESTELIJKE ADOPTIE

W.J. op 't Hof

De aanleiding tot dit artikel is een onderzoek dat ik doe naar de verzelfstandiging van het leerstuk van de aanneming tot kind in de loop van de gereformeerde theologiebeoefening. Daarbij kwamen onder anderen de puriteinse Franeker hoogleraar William Ames¹ (1576-1633) en de piëtistische Utrechtse hoogleraar Petrus van Mastricht² (1630-1706) naar voren. Nauwkeurig onderzoek bracht aan het licht dat de Utrechtse hoogleraar in aanzienlijke mate profijt heeft getrokken van de beide standaardwerken van de Engelse puritein, terwijl hij Ames' naam nooit noemt!³

Stand van het onderzoek

Met dit artikel wordt niet voor het eerst in de geschiedenis aandacht geschonken aan de rol die de geschriften van Ames hebben gespeeld in het oeuvre van Van Mastricht. Bij mijn weten is dat slechts één keer eerder gebeurd, maar toen wel op een overtuigende wijze. De Amerikaanse dogmageschiedkundige J. van Vliet heeft een aparte studie gewijd aan de intellectuele erfenis van Ames. Als een van de erfgenamen bespreekt hij Van Mastricht, die hij aanduidt met 'uitlegger van William Ames'.⁴ De bespreking richt zich op het hoofdwerk van Van Mastricht, zijn dogmatiek *Theoretico-practica theologia*.

Van Vliet laat zien dat *Theoretico-practica theologia* een ramistisch ordeningsprincipe kent en dat dit waarschijnlijk een gevolg is van het feit dat de auteur op nauwe wijze de overtuigingen en de gedachtegang van Ames volgt. Vaak herhaalt Van Mastricht woord voor woord wat Ames zo'n driekwart eeuw eerder al had opgemerkt. Van Vliet illustreert dit door de opvattingen van beide hoogleraren te vergelijken op de volgende punten: a. de inleidende opmerkingen; b. het geloof en de wil; c. de consciëntie en de morele theologie; d. de verbondstheologie.

---

1 H. Visscher, *Guilielmus Amesius. Zijn leven en werken*, Haarlem 1894; K.L. Sprunger, *The Learned Doctor William Ames. Dutch Backgrounds of English and American Puritanism*, Urbana 1972; J. van Vliet, *The Rise of Reformed System. The Intellectual Heritage of William Ames*, Milton Keynes 2013; W. van 't Spijker, 'Amesius, Guilielmus', in: W.J. op 't Hof e.a. (eds.), *Encyclopedie Nadere Reformatie*, I, Utrecht 2015, 35a-44b.

2 A.C. Neele, *Petrus van Mastricht 1630-1706. Reformed Orthodoxy: Method and Piety*, Leiden 2009.

3 Het hoofdstuk over de aanneming is het zevende hoofdstuk van het zesde boek, Van Mastricht, *Theoretico-practica theologia*, 723-732.

4 Van Vliet, *The Rise of Reformed System*, 211-228.

Petrus van Mastricht en zijn *Theoretico-practica theologia*

Petrus van Mastricht werd in 1630 te Keulen in Duitsland geboren. Afkomstig uit een Nederlands gezin studeerde hij theologie te Utrecht. Hij rondde zijn opleiding af met een korte studiereis naar Engeland teneinde de Engelse taal onder de knie te krijgen en onderwezen te worden in de praktische theologie. Na twee professoraten in Duitsland doceerde hij van 1677 tot aan zijn overlijden in 1706 praktische theologie aan de universiteit waaraan hij zelf gestudeerd had.

De door Van Mastricht vervaardigde dogmatiek, *Theoretico-practica theologia*, was zijn hoofdwerk. Dit standaardwerk verscheen eerst in twee gedeelten (respectievelijk in 1682 en in 1687), maar in 1698 liet de auteur een herziene en vermeerderde uitgave in twee banden het licht zien. De vermeerdering bestond onder andere in de toevoeging van twee verhandelingen, en wel over de ethiek en de ascetiek. In zijn woord vooraf merkt Van Mastricht over de schets van de zedekundige theologie iets op dat voor dit artikel van het grootste belang zal blijken te zijn:

Petrus van Mastricht (Rijksmuseum)

*Ik hebbe gevolgt de Leerorder van den zeer vermaarden Amesius, in zyn Mergh en Gevallen der Consciencie, Welke my zo voegzaam en gemakkelyk toegeschenen heeft, dat ik gene andere, noch hebbe willen, noch hebbe behoeven daarvoor in plaats te stellen.*⁵

De eigenlijke tekst van het eerste deel van *Theoretico-practica theologia* wordt voorafgegaan door achtereenvolgens een opdracht van Van Mastricht aan de Utrechtse magistratsleden en curatoren van de Utrechtse universiteit Everardus van Sypesteyn⁶ (1637-1716) en Arnoldus Spoor, een woord vooraf van Van Mastricht, een hoofdstukkenoverzicht, een ramistisch schematisch inhoudsoverzicht en een Latijns epigram van een broer van de auteur en stadsadvocaat van Bremen, Gerardus van Mastricht⁷ (1639-1721), een Hebreeuws gedicht en een Latijns gedicht van de maker van de registers, de theologische student Guilielmus Muller, en het portret van Van Mastricht. In de dedicatie schrijft Van Mastricht dat hij enige korte tijd de universiteit

5 P. van Mastricht, *Beschouwende en praktikale godgeleerdheit*, vier delen, Rotterdam 1749- 1753, I, 4*2r. In het Latijnse origineel luidt de tekst: "Methodum sectatus sum, Cl. Amesii, in *Medullâ & Casibus conscientiae*, quæ mihi visa est, adeò commoda, ut aliam ei substituere, nec voluerim, nec debuerim", P. van Mastricht, *Theoretico-practica theologia*, twee delen, Utrecht 1698, I, 2*1v.

6 J.C.E. Bartelds, 'Sypesteyn (Dr. Evert van)', in P.C. Molhuysen e.a. (eds.), *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, VII, Leiden 1927, 1201.

7 Neele, *Petrus van Mastricht 1630-1706*, 45-46 noot 71.

van Oxford heeft bezocht⁸ en in zijn woord vooraf merkt hij over het toevoegsel over de ethiek op: "De Britanners hebben doorgaans meer gedaan, welke ik volstrekt aanrade te vergelijken."⁹ Het tweede deel opent met een dedicatie van de auteur aan zijn broer Gerardus.

Pas in de periode 1749-1753 kwam een vierdelige Nederlandse vertaling onder de titel *Beschouwende en praktikale godgeleerdheit* uit. Wie de vertaler was, komt nergens naar voren. De uitgave werd ingeleid door achtereenvolgens een woord vooraf van Cornelius van der Kemp¹⁰ (1702-1772), hoogleraar in de praktikale theologie aan de illustere school te Rotterdam, de dedicatie van de auteur aan zijn broer Gerardus, het woord vooraf van Van Mastricht, een lijkrede op het overlijden van Van Mastricht die door diens collega Henricus Pontanus¹¹ was gehouden, de Latijnse gedichten van Gerardus van Mastricht en Muller, een Nederlands gedicht van een van de Rotterdamse uitgevers, Adianus Douci, het ramistische schematische inhoudsoverzicht en het hoofdstukkenoverzicht en het portret van Van Mastricht. Van der Kemp prijst Van Mastrichts werk als volgt: "De voornaamste deelen der Theologie worden hier by een gevoegt op eene wys, waar van men nergens eenige weerga zal kunnen aantoonen".¹²

Van Mastrichts dogmatiek kent een vierledige opzet. Ieder leerstuk zet in met een Bijbeltekst. Op de verklaring hiervan heeft het eerste deel betrekking. Het tweede deel vormt de dogmatische uiteenzetting. In het derde deel worden dwalingen afgewezen. Het laatste en veelal uitvoerigste deel bevat de toepassing.

Het zeer omvangrijke werk maakte zo'n opgang dat in het eerste kwart van de achttiende eeuw twee herdrukken van de Latijnse editie noodzakelijk waren (1715 en 1724). Hoewel het geschrift in de laatste decennia van die eeuw in de Nederlanden grotendeels in de vergetelheid is geraakt, stond het in Schotland en Amerika tot ver in die eeuw in hoog aanzien.

Petrus van Mastricht, *Beschouwende en praktikale godgeleerdheit*
(Particuliere collectie)

8 Van Mastricht, *Theoretico-practica theologia*, I, *2v.

9 Van Mastricht, *Beschouwende en praktikale godgeleerdheit*, I, 4*2r. In het Latijnse origineel staat: "Britanni sparsim, plura præstiterunt, quos conferendos omninò suadeo." Van Mastricht, *Theoretico-practica theologia*, I, 2*1v.

10 J.P. de Bie en J. Loosjes (eds.), *Biographisch woordenboek van protestantsche godgeleerden in Nederland*, IV, 's-Gravenhage 1931, 695-697.

11 P.H.A.M. Abels, 'Pontanus, Henricus', in D. Nauta e.a. (eds.), *Biografisch lexicon voor de geschiedenis van het Nederlandse protestantisme*, III, Kampen 1988, 297a-b.

12 Van Mastricht, *Beschouwende en praktikale godgeleerdheit*, I, 3*3r.

De aanneming is het onderwerp van het zevende hoofdstuk van het zesde boek.¹³ Naar Van Mastrichts inzicht vormt de vereniging met Christus het fundament van de toepassing van het heil. Na de behandeling van die vereniging laat hij als toe te passen weldaden volgen: de rechtvaardigmaking, de aanneming tot kind, de heiligmaking en de heerlijkmaking.

Het uitgangspunt van het hoofdstuk over de aanneming tot kind vormt 1 Johannes 3:1: 'Ziet hoe grote liefde ons de Vader gegeven heeft, namelijk dat wij kinderen Gods genaamd zouden worden.' Van Mastricht geeft in het tweede onderdeel eerst de volgende definitie van de aanneming: "*Godts genadige verklaring, waardoor hy de gerechtvaardigden, in zyn huisgezin, als kinderen toelaat, en deszelfs voorrechten der kinderen Godts mededeelt.*"¹⁴ Vervolgens bespreekt hij achtereenvolgens:

1. de verklaring van de aanneming;
2. de oorzaken van de aanneming;
3. het voorwerp van de aanneming;
4. het doel van de aanneming;
5. de verschillen tussen goddelijke en menselijke aanneming tot kind. Er zijn er vier:
  - a. de menselijke adoptie betreft een volstrekt vreemde die van ieder recht verstoken is en dat de goddelijke ziet op personen die uit genade en door roeping, wedergeboorte en rechtvaardigmaking een geestelijke familieband hebben;
  - b. de menselijke adoptie is uitwendig en de goddelijke inwendig;
  - c. de menselijke adoptie geschiedt gewoonlijk bij gebrek aan natuurlijk nakroost, terwijl de bron van de goddelijk adoptie een overvloed aan goedheid is;
  - d. bij de menselijke aanneming is de erfenis er pas na het overlijden van de vader, terwijl dit bij de goddelijke al tijdens het leven van de Erflater geschonken wordt.
6. de vruchten van de aanneming. Van Mastricht noemt zes vruchten:
  - a. de benaming;
  - b. de gave van de Geest der aanneming;
  - c. de erfenis;
  - d. een zekere gelijkvormigheid met de natuurlijke Zoon van God;
  - e. de heerschappij over en het gebruik van alle schepselen;
  - f. een christelijke vrijheid.

In het derde en weerleggende deel keert Van Mastricht zich tegen coccejaanse, doperse, roomse, sociniaanse, remonstrantse en lutherse opvattingen. In het vierde en laatste deel stelt de auteur zes zaken aan de orde:

1. de onuitsprekelijke heerlijkheid van de ware gelovigen;
2. de ellende van hen die de aanneming niet deelachtig zijn;
3. de noodzaak van geestelijk zelfonderzoek;
4. de begeerte naar de aanneming;
5. het gebruik van de genade van de aanneming;
6. het naarstig betrachten van de kinderlijke plichten jegens God als Vader.

---

13 Van Mastricht, *Beschouwende en praktikale godgeleerdheit*, III, 375-396.

14 Van Mastricht, *Beschouwende en praktikale godgeleerdheit*, III, 378.

Van Maastrichts verwerking van Ames' standaardwerken inzake de aanneming tot kind

Hieronder worden in twee kolommen de inhoudelijke overeenkomsten gevisualiseerd. De linkerkolom betreft de originele Latijnse tekst, waarbij in het geval van *Medvlla* gebruik is gemaakt van de editie 1629, omdat de eerste editie niet voor mij toegankelijk was en omdat de tekst sindsdien nooit meer veranderd is. In de rechterkolom treft men de tekst van Van Maastrichts werk aan.

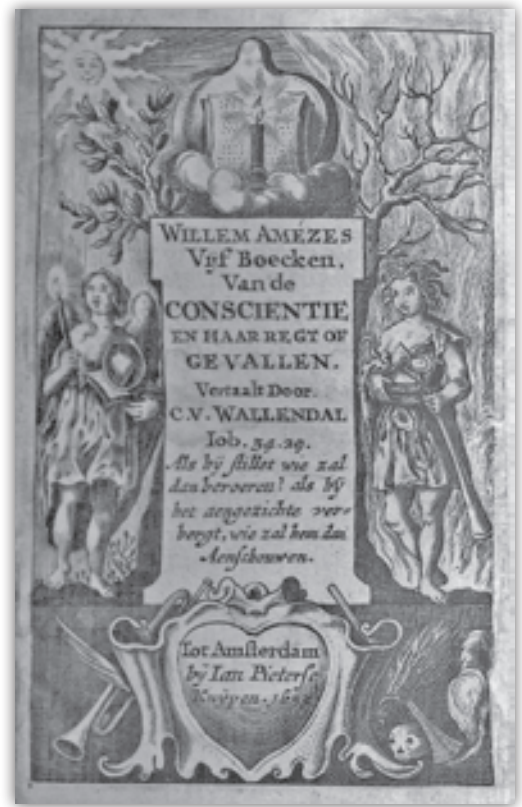
Medvlla, 1629	Theoretico-practica theologia, 1698
<p>143 Adoptio est sententia Dei gratiosa, qua fideles acceptat propter Christum, ad filiorum dignitatem. <i>Ioan.</i> 1. 12.</p>	<p>724a Hos ergo, qui fide cum Christo uniti sunt, [...] Deus non justos tantum declarat, [...] sed etiam <i>filios suos</i> Joh. I. 12.</p>
<p>144 Primo in Prædestinatione divina <i>Eph.</i> 1. 5. <i>Prædestinavit nos quos adoptaret in filios.</i> Postea in Christo. <i>Gal.</i> 4. 4,5. <i>Emisit Deus Filium suum, ut adoptionem acciperemus.</i></p>	<p>724a (1) <i>prædestinationis</i>, quâ, ad hanc filiatiōnem, eos ab æterno elegit <i>Eph.</i> I. 5. [...] (2) <i>Redemptionis</i>, & meriti filii sui <i>Gal.</i> IV. 4.5.</p>
<p>143 Primo in Prædestinatione divina <i>Eph.</i> 1. 5. <i>Prædestinavit nos quos adoptaret in filios.</i> Postea in Christo. <i>Gal.</i> 4. 4,5. <i>Emisit Deus Filium suum, ut adoptionem acciperemus.</i> Postea in ipsis fidelibus. Ejusdem capituli v. 6. <i>Quoniam autem estis filii, emittit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra clamantem, Anna, Peter.</i></p>	<p>725a (1) In <i>mente</i> suâ, seu proposito ætermae electionis <i>Eph.</i> I. 5. [...] (2) In <i>Christo</i> [...] In <i>conscientiâ</i>, seu spiritu nostro, quatenus ibidem, per Spiritum suum, Deus <i>testatur</i>, nos esse filios Dei <i>Rom.</i> VIII. 15.16. <i>Gal.</i> IV. 6</p>
<p>144 per adoptionem enim non constituimur justii; quod necessario sequeretur, si adoptio pars esset ipsius justificationis</p>	<p>725a neque enim justificatio, adoptionis, aut pars est, aut effectus: eo nullibi dicamur, per adoptionem <i>justi</i> fieri, seu justificari</p>
<p>144 per fidem enim & fidei justitiam jus adoptionis acquiritur. <i>Ioan.</i> 1. 12. 6. Adoptio autem quamvis sequatur ex fide: non ita tamen immediatè sequitur, quin intercedat justificatio</p>	<p>725a Quamvis autem cum <i>fide</i>, adoptionis conjungatur à Servatore Joh. I. 12. <i>Quotquot crediderunt, dedit ipsis potestatem, qui filii Dei fierent</i>; ea tamen conjunctio, non tam arcta intelligitur, quin, si non ordine <i>temporis</i>; ordine saltem <i>natura</i> intercedat justificatio</p>

<p>147 Hinc etiam fideles assumuntur quasi in familiam Dei, ut sint ejus <i>domestici</i>. Gal. 6.10.</p>	<p>725b terminus adoptionis, in hoc est, quod ejus ope, traducamur in <i>familiam</i> Dei, ejusque reddamur <i>domestici</i> Eph. II.19. Gal. VI. 10.</p>
<p>147 sint semper sub paterna Dei tutela, ab ipso pendentes pro enutritione, educatione, & conservatione perpetua: sicut olim apud Hebræos adoptio non alia ratione fuit sæpe testificata, quam ex consanguineorum proximorum enutritione, & educatione. Hest. 2.7.</p>	<p>725b nos sub paternâ Dei <i>tutelâ</i> constituti, ab ipse securi pendeamus, pro enutritione, educatione & conservatione perpetuâ. Sicut olim apud Hebræos, adoptio, non aliâ ratione, fuit persæpè testificata, quam ex consanguineorum <i>enutritione & educatione</i> Esth. II. 7.</p>
<p>145 Hinc prima oritur differentia, inter adoptionem divinam & humanam: humana enim adoptio est personæ extraneæ, quæ nullum jus habet ad hæreditatem præterquam adoptionis virtutem</p>	<p>725b discrimen, inter adoptionem hanc <i>divinam</i>, & vulgarem quamvis <i>humanam</i>, in his potissimum quatuor est conspicuum: 1. Quod humana prorsus <i>alienum</i>, omnique <i>jure</i> destitutum, adsciscat</p>
<p>145 secunda differentia sequitur, quod adoptio humana sit extrinseca tantum denominatio, & communicatio eorum, quæ sunt externa: sed adoptio divina tam realis est relatio, ut etiam in intrinseca fundetur actione, & in communicatione novæ vitæ internæ.</p>	<p>725b Quod 2. humana, sit <i>extrinseca</i> tantum denominatio, & communicatio eorum quæ sunt <i>externa</i> Esth. ii. 7: quando divina, tam realis est relatio, ut in <i>intrinsecâ</i> fundetur Dei actione, per quam <i>vita</i> spiritualis 2. Pet. I. 3. & <i>divina natura</i> <i>Ibid. vs. 4</i> adoptatis communicatur.</p>
<p>146 tertia differentia, inter adoptionem humanam & divinam: adoptio enim humana introducta fuit ex defectu vel indigentia filij naturalis; divina autem adoptio non est ex indigentia ulla: sed ex abundantia bonitate, qua similitudo filij naturalis & mystica cum ipso conjunctio filijs adoptivis communicatur.</p>	<p>725b-726a Quod 3. humana, plerumque, ex <i>defectu</i> sobolis naturalis, originem ducat Exod. II. 10; divina, ex abundantia bonitatis, quamvis filium naturalem, proprium & unigenitum habeat, in quo sibi Deus <i>complaceat</i> Matth. III. 17. alios tamen admittat, quibus <i>similitudinem</i> filii naturalis, communicet. Rom. VIII. 29.</p>
<p>147 quarta quædam differentia inter adoptionem humanam, & divinam: adoptio enim humana eo ordinatur, ut in hæreditate filius patri suc-</p>	<p>726a Quod 4. humana, hæreditatem traducat in adoptatum, non nisi <i>mortuo</i> Patre Gen. XLVIII. 6: quando divina, hæreditatem confert,</p>

<p>cedat: adoptio verò divina, non ordinatur ad successionem, sed ad participationem hæreditatis assignatæ: quia & pater & filius ejus primogenitus vivit in æternum, atque adeo non admittit successionem.</p> <p>146 Hinc nomen Dei Christi super fideles singulari quodam jure ac ratione vocatur. <i>Ioan.</i> 3: 1. Sicut Iacob cooptans filios Iosephi per adoptione voluit ipsos suo nomine appellari. <i>Gen.</i> 48:5.</p> <p>148 fideles dignitatem Christi participantem, sunt etiam per ipsum quasi Prophetæ, Sacerdotes & Reges. <i>Apoc.</i> 1. 6.</p> <p>148 omnes creaturæ, & quæ per illas fiunt, vel subieciuntur fedelium dominio usui puro. <i>Titum.</i> 1. 15. <i>1. Cor.</i> 3. 21,22. vel ministerij munere funguntur pro ipsa, sicut de Angelis affirmatur, <i>Heb.</i> 1. 14. vel cedunt saltem in eorum bonum, <i>Rom.</i> 8. 28.</p> <p>148 fideles dignitatem Christi participantem, sunt etiam per ipsum quasi Prophetæ, Sacerdotes & Reges. <i>Apoc.</i> 1. 6.</p> <p>148 omnes creaturæ, & quæ per illas fiunt [...] ministerij munere funguntur pro ipsa, sicut de Angelis affirmatur, <i>Heb.</i> 1. 14. vel cedunt saltem in eorum bonum, <i>Rom.</i> 8. 28.</p>	<p>Patre, pariter & Filio naturali, adhucdum <i>vi-ventibus Rom.</i> VIII. 17.</p> <p>726a <i>Denominatio gloriosa</i> 1. Joh. III. 1. Joh. I. 12. Sicut enim <i>civiliter</i> adoptati, nomen <i>adoptantis</i> Patris, gestare consueverunt <i>Gen.</i> XLVIII. 5</p> <p>726b Ad quam conformitatem spectat [...] <i>communio</i> dignitatis ejus <i>prophetica</i> [...] <i>sacerdotalis</i> [...] <i>regia</i> <i>Apoc.</i> I. 6.</p> <p>726b <i>dominium</i> & possessio omnium <i>creaturarum</i> 1. <i>Cor.</i> III. 21.22 [...] ut 1. pleraque sublunaria in eorum sint <i>potestate</i>, <i>dominio</i> & usu puro <i>Palm.</i> VIII. 7.8.9. alia 2. ipsis inserviant, sicut de <i>Angelis</i> affirmatur <i>Psal.</i> XXXIV. 8. & XCI. 11. <i>Heb.</i> I. 14. imo 3. ipsa <i>mala</i> & <i>noxia</i> [...] ipsis <i>cooperentur</i> in bonum <i>Rom.</i> VIII. 28.</p> <p>728b <i>officia</i>, sunt cum Christo, suo modo, <i>Propheta</i>, <i>Reges</i>, ac <i>sacerdotium regale</i> <i>Apo.</i> I. 6.</p> <p>729a <i>servitium</i> & famulatum, <i>omnia</i> ipsis <i>cooperantur in bonum</i> <i>Rom.</i> VIII. 28.29. usque ad ipsos <i>Angelos</i> <i>Heb.</i> I. 14.</p>
--	--

De bovenstaande tabel houdt concreet in dat Van Mastricht van de 109 regels waaruit de tekst van het hoofdstuk over de aanneming in Ames' *Medvlla* (1629) bestaat, er 65 heeft geïncorporeerd in zijn betoog. Dat is omgerekend 60% van de totale tekst. Ontleningen aan *De conscientia* heb ik niet gevonden. Dat was ook niet te verwachten aangezien Van Mastrichts werk een dogmatiek is.

Eenzijds is de 60% heel wat minder dan de 87% bij Wittewrongel en was er op grond van Van Vliets evaluatie een groter percentage te verwachten, anderzijds betreft het toch nog steeds ruim de helft. Wat echter in dit verband veel meer gewicht in de schaal legt, is het feit dat Van Mastricht diverse malen een identieke opsomming geeft als Ames: namelijk bij de trappen van de adoptie, bij de verschillen tussen de goddelijke en de menselijke adoptie en bij de vruchten van de adoptie. Weliswaar betreft het voor wat de trappen en de vruchten van de adoptie betreft, niet alle trappen en vruchten, maar wel in beide gevallen twee van de drie. Wat het weer interessant maakt, is dat het tweetal tweemaal in Van Mastrichts tekst voorkomt. Het allerbelangrijkste is echter dat de verschillen tussen de goddelijke en de menselijke adoptie de hoofdstructuur van Ames' behandeling van de aanneming vormen en dat Van Mastricht die geheel overneemt. Het percentage aan overnames mag dan wat tegenvallen, de Nederlander leunt voor wat de structuur van zijn uiteenzetting betreft driemaal op de Engelse puritein.

William Ames, *Vijf boecken van de conscientie* (Particuliere collectie)

Was Van Mastricht een ramist?

Gezien de grote invloed die Ames in veel opzichten op Van Mastricht heeft uitgeoefend, is de vraag gerechtvaardigd of de laatstgenoemde evenals de eerstgenoemde als een ramist gezien mag worden. Er zijn diverse argumenten die hiervoor pleiten. Hier volgen er enige.

Van Mastrichts definitie van theologie luidt: "Die Christelyke Godgeleerdheit, welke beschouwendt-betrachtende is, is niets anders, dan *ene Leere om te leven voor Godt door Christus*".¹ Deze praktische omschrijving kent de ramistische traditie als achtergrond. Het geloof

1 Van Mastricht, *Beschouwende en praktikale godgeleerdheit*, I, 30. In het Latijnse origineel staat: "Theologia ista Christiana, theoretico-practica, non est, nisi *doctrina vivendi Deo per Christum*", Van Mastricht, *Theoretico-practica theologia*, I, 12.

zetelt volgens Van Mastricht zowel in het verstand als in de wil en de affecties.² De wil als zetel van het geloof is typisch ramistisch. Tot slot maakt Van Mastricht in formeel opzicht steeds gebruik van ramistische schematische overzichten met inbegrip van dichotomieën.

Een echte ramist is naar mijn opvatting iemand die rechtstreeks door Ramus' inzichten is gevormd. Deze rechtstreekse lijn ontbreekt echter bij Van Mastricht. Nergens wordt bijvoorbeeld bij hem een voorliefde voor Ramus zichtbaar. Evenals Wittewrongel is hij derhalve een ramist in afgeleide zin, namelijk voor zover hij door de ramist Ames bepaald is. Het verschil met de Amsterdamse nadere reformator is wel dat hij in grotere mate door de theologie van de Franeker hoogleraar is gestempeld.

Conclusies

Aan het voorgaande onderzoek kunnen de volgende conclusies worden verbonden:

1. Van Mastricht heeft in zijn hoofdstuk over de aanneming 60% van Ames' *Medvlla* verwerkt. Nog belangrijker is dat hij diverse opsommingen van Ames in dezelfde volgorde overneemt. Het allerbelangrijkste is dat hij de hoofdstructuur van de uiteenzetting van de Franeker puritein als een onderdeel in zijn eigen betoog onderbrengt.
2. Het onder 1. genoemde maakt het uiterst aannemelijk dat de Utrechtse hoogleraar de verzelfstandiging van de aanneming te danken heeft aan zijn Franeker collega uit het verleden.
3. Hoewel Van Mastricht in de tijd daarvóór nooit Ames expliciet als zijn bron had vermeld, deed hij dat in 1698 wel. Dit wijst erop dat hij zich niet schaamde voor zijn afhankelijkheid.
4. Inzake de adoptie citeert Van Mastricht slechts zelden woordelijk.
5. Er is alle reden om te poneren dat Van Mastricht in dogmatisch opzicht geen voetiaan, maar een amesiaan was, ook al heeft hij nooit aan de voeten van Ames in Franeker, maar wel aan die van Gisbertus Voetius (1589-1676) in Utrecht gezeten.
6. De ramistische trekken die Van Mastrichts oeuvre vertoont, zijn niet terug te voeren op directe invloed van Ramus' inzichten, maar zijn indirect, namelijk via Ames' oeuvre, beklifd.

Summary

In his chapter on adoption in the *Theoretico-practica theologia* (1698), the Utrecht professor of theology Petrus van Mastricht incorporated no less than 60% of the relevant chapter from William Ames's *Medvlla ss. theologiæ*. More significantly, he also took over a number of Ames's lists, maintaining their order. Of greatest importance, however, is the fact that he absorbed the main structure of Ames's discussion into his own argument. All of this strongly suggests that Van Mastricht was drawing on the late Franeker professor when he treated the theme of adoption as an independent locus. There is good reason to argue that Van Mastricht was theologically not a Voetian but an Amesian, even though he had never studied under Ames in Franeker, but had rather sat at Voetius's feet in Utrecht. The Ramist influences evident in Van Mastricht's work are not to be traced back to Ramus directly, but passed to him indirectly through his reading of Ames.

---

2 Van Mastricht, *Beschouwende en praktikale godgeleerdheit*, I, 129; Van Mastricht, *Theoretico-practica theologia*, I, 52.